

VLOGA ŠOLSKEGA KNJIŽNIČARJA PRI UVAJANJU DIJAKOV V RAZISKOVALNO DELO NA GIMNAZIJI

Majda Steinbuch, II. gimnazija Maribor

Strokovni članek

UDK 023-057:027.7:001.891:373.5

Abstrakt

Eden od končnih ciljev gimnazijskega izobraževanja je tudi samostojno pisno delo dijakov, zato se jim postopoma skozi štiri leta šolanja omogoči usvajanje tistih vsebin, ki so potrebne za samostojno raziskovalno delo. Pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo ima šolski knjižničar pomembno vlogo. S programom knjižničnih informacijskih znanj se šolska knjižnica že od 1. letnika dalje vključi v različne faze raziskovalnega procesa, dijakom in mentorjem lahko pomaga pri izboru teme raziskovanja, pri iskanju, izboru, uporabi in ocenjevanju informacijskih virov, pri dokumentaciji pisanja, ki vključuje citiranje in bibliografijo, ter pri predstavljanju. Knjižničar kot strokovnjak za pridobivanje in organizacijo nastopi skupaj z učitelji, ki so strokovnjaki za posamezna predmetna področja, kot somentor raziskovalnega dela. Zaradi posebnih informacijskih potreb se povezuje z drugimi knjižnicami, zagotavlja medknjižnično izposajo, v šolski knjižnici organizira lokalno zbirko maturitetnih in raziskovalnih nalog, da postanejo javno dostopne.

V prispevku so na primeru II. gimnazije Maribor prikazane različne oblike raziskovalnega dela dijakov, ki predstavljajo redne in obvezne oblike dela v procesu izobraževanja, lahko pa so tudi prostovoljne in izbirne, ter vloga šolske knjižnice in knjižničarja kot povezovalnega elementa pri tem delu. Podana so tudi mnenja učiteljev o raziskovalnem delu v šoli in o vlogi šolske knjižnice in knjižničarja pri tem delu.

Ključne besede: šolska knjižnica, šolski knjižničar, raziskovalno delo, knjižnična informacijska znanja, dijaki, gimnazija

Abstract

One of the final goals of high school education is to prepare students to be able to master independently written form of expression. Therefore, during all four years of schooling, they are introduced to the contents required for independent research work. In this process, school librarian has an important role. With the curriculum of library and information skills (LIS), the school library participates in different phases of the research process from first year of high school on, helping students and mentors find themes for their research, retrieve, select, use and evaluate information sources, as well as with citing, bibliography and presentation. The librarian as the expert for retrieving and organization is a co-mentor of research work, together with teachers who are professionals in their respective professional fields. Because of special information needs, the librarian cooperates with other libraries, takes care of interlibrary loan and organizes a local collection of graduate and other research works making them freely accessible.

The article presents different forms of research work of students on the case of Maribor High School II, some of them regular and obligatory in the education process and some of them chosen freely, and the role of librarian as an intermediate element in this process. The article also presents the opinions of teachers on research work in school and the role of school library and school librarians in this process.

Key words: school library, school librarian, research work, library information skills, students, high school

Uvod

Živimo v času velikih sprememb, tako v družbi, kakor tudi v knjižničarstvu in šolstvu. Informacijska tehnologija se izrazito hitro razvija in spreminja, zato se ji moramo neprestano prilagajati in ji slediti. Informacij je vedno več, prave informacije postajajo življenjsko pomembne. V informacijski družbi morajo imeti prebivalci dobro splošno izobrazbo, vsestranske spretnosti za delo in reševanje problemov in strokovnost, ki jo zahteva neprestano spreminjajoče se delo oziroma življenje z računalniško tehnologijo in mrežo.

Spremembe, ki nastajajo v slovenskem šolstvu, so zato med drugim posledica sprememb, ki nastajajo v razvitem svetu, ki prehaja v poindustrijsko razvojno fazo. Temu naj dodamo še novo pojmovanje znanja in nova dognanja kognitivne psihologije, ki jih je bilo potrebno vnesti v prenovo slovenskega šolstva. Kakovost znanja se meri zlasti po trajnosti in uporabnosti za postavljanje in reševanje novih problemov ter po sposobnosti pridobivanja novega znanja. V

tež izraziti informacijski dobi postane pomembno, da se v procesu izobraževanja posamezniki usposobijo za trajno in samostojno pridobivanje znanja, vnašajo se nove, aktivne metode poučevanja in učenja, ki zajemajo tudi raziskovanje.

V času hitrih tehnoloških sprememb se uveljavlja stalno in vseživljenjsko izobraževanje. Zmanjšuje se vloga učitelja kot prenašalca znanja. Učenci sami pridobivajo mnogo informacij iz drugih virov, zato se povečuje vloga učitelja kot usmerjevalca, ki spodbuja učence k pridobivanju novega znanja (Izhodišča, 1996). Skupaj s prenovo slovenskega šolstva je potrebno prenoviti tudi šolsko knjižnico, zlasti njeno uporabo. Nastal je učni načrt knjižničnih informacijskih znanj za srednje šole, ki zajema vse elemente informacijske pismenosti s poudarkom na uporabi knjižnice, njenega gradiva in informacijskih virov. Dijakom postopoma skozi štiri leta šolanja omogočimo usvajanje tistih vsebin, ki so potrebne za samostojno raziskovalno delo.

V referatu bomo prikazali vlogo šolske knjižnice in šolskega knjižničarja pri raziskovalnem delu v gimnaziji. Naše stališče je, da si morajo vsi gimnazijci v času rednega izobraževanja pridobiti tiste informacijske in raziskovalne spretnosti, ki jim bodo omogočale uspešno poklicno in privatno življenje v informacijski dužbi 21. stoletja, in da bodo lahko uspešno nadaljevali šolanje in študij na visoki stopnji. Zato naj bi vsi dijaki v času šolanja na gimnaziji izdelali vsaj eno daljšo nalogo, ki je seminarska, maturitetna ali raziskovalna, za uspešno in samostojno izdelavo le-te pa morajo spoznati postopke poizvedovanja in raziskovanja in usvojiti informacijski proces kot osnovo za samostojno učenje in raziskovanje.

Na primeru II. gimnazije Maribor prikazujemo različne oblike dela pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo, ki predstavljajo redne in obvezne oblike dela v procesu izobraževanja, in zajamejo vse dijake, lahko pa so tudi prostovoljne in izbirne. Ob tem predstavljamo, na kakšen način se v to delo vključuje šolska knjižnica in knjižničar, in kakšna je pri tem njuna vloga.

Z vprašalnikom smo s pomočjo anonimne ankete povprašali za mnenje o vlogi šolske knjižnice in knjižničarja pri raziskovalnem delu v šoli še učitelje II. gimnazije, ki se pri svojem delu pogosto ukvarjajo tudi z raziskovanjem. Odgovorili so tudi na vprašanja, ali je uvajanje v raziskovanje na gimnaziji potrebno za vse dijake, ali je to samo dodatna dejavnost, kakšno mora biti pri tem sodelovanje med mentorjem in knjižničarjem in kako ocenjujejo dosedanje vlogo šolske knjižnice pri različnih oblikah raziskovalnega dela na šoli.

1 Informacijski proces kot osnova za samostojno učenje in raziskovanje

Novljanovova (1996) je po avstralskih avtorjih Henriju in Hayu razčlenila informacijski proces. Med osnovne aktivnosti informacijskega procesa sodijo definiranje problema, lokacija informacij, izbor informacij, organiziranje in uporaba, komuniciranje ter vrednotenje. V informacijskem procesu so združeni manipulativni in kognitivni aspekti, vključena sta raziskovalni proces in proces vrednotenja.

Eden od ciljev gimnazijskega izobraževanja je tudi samostojno pisno delo dijakov, t. j. seminarske, maturitetne ali raziskovalne naloge, zato naj bo rezultat izobraževanja posameznik, ki bo obvladal informacijski proces za samostojno učenje. Dijakom bomo postopoma skozi štiri leta šolanja omogočili sistematično usvajanje tistih vsebin iz učnega načrta knjižničnih informacijskih znanj, ki so potrebne za samostojno raziskovalno delo in njegovo predstavitev na tej starostni stopnji (Knjižnična, 1998).

Dijaki naj ta znanja usvajajo v okviru raziskovanja teme določenega predmeta, ki jo raziskujejo s knjižničarjevo in učiteljevo pomočjo s knjižničnimi viri. Sodelovanje knjižničarja in učitelja je pomembno, da se informacijski proces usvoji kot celoto, da se učenec ne zadovolji le z manipulativnim delom.

Raziskovalno delo je učna aktivnost, ki nauči učenca učiti se, in je temelj resnega študijskega dela. Raziskovanje skuša ustvariti novo znanje, ki ga je mogoče uporabiti za reševanje problemov in izboljšanje kakovosti življenja (Filo, 1993). Zato moramo s to metodo dela seznaniti vse učence in v tak način dela vključiti sodelovanje knjižničarja in učitelja, ki bosta skupaj izvedla program seznanjanja s knjižnico in uporabo njenega gradiva ter informacijskih virov, s postopki pri iskanju, izbiranju, ocenjevanju, uporabi ter predstavitvi informacij in gradiva (Novljan, 1996).

Na ta način se bodo učenci tudi praktično seznanili s postopki poizvedovanja in raziskovanja, kar pomeni, da bodo prepoznali potrebo in jo znali opredeliti, da bodo znali uporabljati različne vire in strategije poizvedovanja, znali ovrednotiti informacije in uporabljati ustrezne elemente za ocenjevanje raziskovalnega dela (Knjižnična, 1998).

1.1 Šolska knjižnica v šoli, ki spodbuja raziskovanje

Knjižnica je sestavni del šolskega kurikuluma. Njeno delovanje temelji na timskem delu, kjer pri podpori učenju vsakega posameznika sodelujeta učitelj

in knjižničar. Na voljo so delovni prostor, orodja in osebje, informacijski viri, dostopna je tudi najnovejša tehnologija. Knjižnica je torej vpeta v sam učni proces, pouk, raziskovanje in razvoj. S kreiranjem aktivnega, navdahnjenega in učno odprtega okolja ustvarja možnosti za nove metode poučevanja in učenja. Knjižničar tesno sodeluje z učitelji, skupaj učence poučujeta informacijske spretnosti za delo in življenje. Aktivnosti šolske knjižnice so vrednotene kot del procesa celotne šole. Knjižnica, ki omogoča samostojno učenje in raziskovanje, je možna le v šoli, ki spodbuja neodvisno učenje in kjer je v središču učenec.

Knjižnica je v šoli, ki spodbuja raziskovanje (Niikaugus in Liine, 1995), torej takšna:

- pri stilu poučevanja je poudarek na učenju,
- glede na kurikulum obstaja izrecna povezava s knjižnico, ki sodeluje tudi v načrtovanju,
- pri dejavnosti knjižnice je poudarjeno načrtovanje, v katerem sodelujejo učitelji in knjižničar,
- knjižnične zbirke so raznolike, v šolski knjižnici mora biti tudi možnost izdelave lastnih gradiv,
- učitelji so vanjo vključeni tako, da jim knjižnica pomeni center poučevanja,
- učitelji gledajo na knjižničarja kot na kolega, saj sta enakopravna sodelavca,
- učitelji jo vidijo kot pomembno okolje za učenje,
- učencem nudi prostor, kjer je možno neodvisno učenje, knjižničar pa jih vodi tudi proti zunanjim informacijam,
- omogoča samostojno učenje.

1.2 Šolski knjižničar pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo na gimnaziji

Šolski knjižničar ima pomembno vlogo pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo. S programom knjižničnih informacijskih znanj se šolski knjižničar že od 1. letnika dalje vključi v različne faze raziskovalnega procesa, knjižničar dijakom in mentorjem lahko pomaga pri iskanju teme raziskovanja, pri iskanju, izboru, uporabi in ocenjevanju informacijskih virov, pri dokumentaciji pisanja, ki vključuje citiranje in bibliografijo, ter pri predstavljanju.

Knjižničar in učitelj sta odgovorna, da dijaki prepoznajo informacijo kot osnovo za oblikovanje odločitev, spoznajo informacijsko predelavo, spoznajo in obvladajo uporabo informacij. Dijaki s tem pridobijo kritičnost, saj morajo spoznati, zakaj raziskujejo z metodo dela z viri, kaj raziskujejo in kako bodo uporabili informacije (Novljan, 1996).

Ustrezno usposobljen knjižničar je kompetenten strokovnjak za organizacijo in pridobivanje informacij in nastopi skupaj z učitelji, ki so strokovnjaki za posamezna predmetna področja, kot somentor raziskovalnega dela. Ocenjevanje in komunikacija informacij pa sodita v domeno strokovnjakov posameznih strok, zato te vrste spretnosti vodijo učitelji, knjižničarji pa jim pri tem lahko pomagajo, predvsem pri splošnejših znanjih (ibid.).

Zaradi posebnih informacijskih potreb se knjižničar povezuje tudi z drugimi knjižnicami, zagotavlja medknjižnično izposajo, v šolski knjižnici organizira lokalno zbirko maturitetnih in raziskovalnih nalog, da postanejo javno dostopne.

Kompetenten knjižničar, zlasti tak, ki se tudi sam ukvarja s pisanjem in raziskovanjem, lahko veliko pripomore k uvajanju dijakov v raziskovalno delo na tej stopnji, saj jim lahko svetuje tudi pri samem pisanju, pri metodah dela, čeprav je to področje mentorja, vendar se po izkušnjah sodeč, dijaki zelo pogosto zatečejo v knjižnico po različne nasvete, velikokrat tudi zato, ker je knjižničar v glavnem ves čas pouka prisoten, učitelji pa so večinoma vezani na svoj urnik in so v razredu.

2 Uvajanje dijakov v raziskovalno delo na gimnaziji

Kakor smo že omenili, določene elemente raziskovalnega dela in raziskovalne spretnosti potrebujejo vsi dijaki za aktivno življenje v 21. stoletju, pa tudi zato, da bodo lahko uspešno nadaljevali študij.

Metode raziskovanja so lahko zelo različne, od preprostega povzemanja za najpreprostejše naloge do teoretičnega ali eksperimentalnega potrjevanja. Vse izhajajo iz globljega zanimanja in so usmerjene k poglobljanju znanja. Del tega je tudi samostojno izobraževanje, k čemur dijake tako delo navaja (Zwitter, 1998).

2.1 Referati in seminarske naloge

V šolskem letu 1998/99, ko se je začela kurikularna prenova gimnazije, je na II. gimnaziji Maribor na osnovi novega učnega načrta nastal program knjižničnih informacijskih znanj za dijake 1. letnika gimnazije (Steinbuch, 1998). Pri oblikovanju smo upoštevali tudi sodobno pojmovanje znanja, učenja

in poučevanja. Cilje programa smo prilagodili ciljem šole, kajti temeljni cilj gimnazijskega izobraževanja so informacijsko pismeni dijaki, ki se bodo na začetku 21. stoletja vključili tudi v univerzitetni študij.

Zato smo začeli dijake že od 1. letnika dalje s pomočjo knjižničnih informacijskih znanj sistematično uvajati v informacijski proces, pri čemer spoznavajo tudi postopke poizvedovanja in raziskovanja. Osnovno izhodišče programa je prosta izbira teme referata pri različnih predmetih. Vsak dijak po svojih interesih izbere temo med skupnimi temami, ki so jih posamezni učitelji pred tem razpisali pri različnih predmetih in dodali še kratka vsebinska navodila.

S pomočjo tega programa smo poenotili tudi pisanje referatov in seminarskih nalog na šoli, saj tako lahko vsi, tako dijaki kot tudi učitelji, uporabljajo enotno metodologijo izdelave referatov in seminarskih nalog, kar do sedaj ni bila praksa. Razen pri obveznih maturitetnih in raziskovalnih nalogah, ki pa ne zajemajo vseh dijakov gimnazije, ni dijakov do sedaj nihče usmerjal in jih navajal na enotnost dela in na postopke, ki so pri tem potrebni. Vsak je delal po svoje, dijaki pa so pogosto ostali tudi brez navodil.

V naslednjem letu bomo z dijaki 2. letnika pridobljena znanja poglobili in nadgradili, večjo pozornost bomo namenili predstavitvi nalog in razširitvi referatov v zahtevnejše naloge, npr. v seminarske naloge. Pri tem bomo razširili in poglobili znanja o citiranju uporabljene literature, pisanju opomb in oblikovanju naloge. Posebno pozornost bomo namenili tudi predmetnemu iskanju v COBISS/OPAC s pomočjo ključnih besed. Načrtujemo, da bodo ti dijaki do konca šolanja na gimnaziji usvojili informacijski proces in postopke poizvedovanja in raziskovanja, kar bodo na koncu 4. letnika lahko pokazali z obvezno maturitetno nalogo (če bo uvedena za vse gimnazijce).

Pri tej obliki dela z dijaki sodelujeta knjižničar in učitelji posameznih predmetov najprej pri načrtovanju tem, pri samem procesu raziskovanja teme pa sta dijakom za morebitno svetovanje na voljo oba, s tem da je ocenjevanje uporabljene informacij in vsebinski del pisnega izdelka stvar učitelja predmeta, iskanje, uporaba informacij, oblika izdelka in citiranje uporabljene literature pa knjižničarjeva. Pri predstavitvi nalog pa je sodelovanje spet vzajemno, saj nekateri dijaki predstavljajo referate tudi v knjižnici, zato pogosto želijo nasvete tudi v zvezi z uporabo različne tehnologije.

2.2 Obvezne maturitetne naloge

Po sedanjem gimnazijskem programu je obvezna maturitetna naloga samo pri nekaterih izbirnih maturitetnih predmetih. Na II. gimnaziji Maribor so te naloge

zaenkrat obvezne za tiste dijake, ki so si za maturo izbrali sociologijo, psihologijo ali filozofijo.

Vsako leto se na začetku šolskega leta v to delo sistematično vključi tudi šolska knjižnica in šolski knjižničar, zlasti v začetne faze poizvedovanja in raziskovanja. Knjižničar lahko pomembno sodeluje z mentorjem in dijakom že pri iskanju teme, ki jo želijo raziskovati, saj je pri tem pomembno pravočasno izvedeti, če je za raziskovanje na voljo dovolj informacijskih virov. Pri tem je knjižničar pomemben predvsem zaradi zagotavljanja dostopnosti teh virov, ki se lahko nahajajo v domači ustanovi ali izven nje. Knjižničar je pri tem delu svetovalec, saj vseh predmetnih področij ne more poznati. Strokovna odločitev o primernosti gradiva je stvar mentorja (Zwitter, 1998).

Nadalje se dijaki v knjižnici seznanijo tudi s splošnimi navodili za citiranje uporabljene literature, s pisanjem opomb in sestavo končne bibliografije. S tem jih seznanimo že na začetku, da bodo pri izpisovanju informacij vedeli, kakerne podatke si morajo zabeležiti, da kasneje ne bodo imeli problemov z identifikacijo virov.

Ves čas trajanja pisanja maturitetne naloge je knjižničar na voljo dijakom in mentorjem za morebitno svetovanje pri iskanju ustreznih informacijskih virov. Pri tem jih navaja na samostojno iskanje po COBISS/OPAC, poudarek dajemo zlasti predmetnemu iskanju s pomočjo ključnih besed, ki jih raziskovalci določijo glede na temo naloge. Poleg tega jih usmerjamo tudi v druge knjižnice v Mariboru in po potrebi zagotavljamo medknjižnično izposojlo za gradiva, ki se nahajajo v knjižnicah izven Maribora.

2.3 Razširjeni esej v programu mednarodne mature

Verjetno najboljšo obliko vključevanja šolske knjižnice in knjižničarja v uvajanje dijakov v raziskovalno delo smo razvili v programu mednarodne mature. V tem programu morajo dijaki za uspešno opravljeno mednarodno maturo obvezno izdelati tudi raziskovalno nalogo, ki ji rečemo razširjeni esej (extended essay). To nalogo lahko dijaki izdelajo pri kateremkoli maturitetnem predmetu, tako pri obveznem (slovenščina, angleščina, matematika) kakor tudi pri izbirnem (kemija, fizika, biologija, psihologija, geografija, ekonomija, filozofija, računalništvo in drugi). Naloga mora biti napisana v angleščini (razen naloge iz slovenščine), teme pa so običajno kar zahtevne. Ker so torej informacijski viri za tovrstne naloge zelo specifični, šolska knjižnica ne more sama zadostiti vsem informacijskim potrebam za te vrste nalog. Zato se knjižnica že ves čas povezuje z Univerzitetno knjižnico Maribor in z njihovimi strokovnimi referenti

za posamezna predmetna področja, ki pomagajo dijakom in mentorjem pri iskanju in izboru ustreznih najsodobnejših informacijskih virov za te naloge.

Šolska knjižnica se vključi v delo za razširjene eseje že v začetni fazi, preden dijaki izberejo predmet in temo raziskovanja. Seznanimo jih s splošnimi navodili za pisanje in s postopki poizvedovanja in raziskovanja ter z navodili za citiranje in pisanje referenc. Po odločitvi dijakov za temo naloge dobimo skupni seznam tem vseh dijakov, tako da ima knjižnica skupen pregled po predmetih in temah raziskovanja. To posredujemo tudi vodji informacijske službe Univerzitetne knjižnice Maribor, da se lahko strokovni referenti pred skupinskim obiskom dijakov pripravijo na uspešno iskanje in izbor informacij. Del aktivnosti dijadi potem opravijo v tej knjižnici in se seznanijo z ustreznimi službami te ustanove. Pogosto se obračajo tudi na šolsko knjižnico, zlasti pri medknjižničnem naročanju različnih člankov in monografij. Ko pišejo nalogo, se še večkrat obrnejo na knjižničarja in iščejo razne nasvete, ki se največkrat nanašajo na zahtevnejše vrste citiranja.

2.4 Raziskovalne naloge mladih raziskovalcev

Z raziskovalnim delom mladih se ukvarjajo prostovoljno tisti dijaki, ki jih to zanima in ne predstavlja obvezne oblike dela v gimnaziji. Običajno se zanj odločijo dijaki, ki imajo posebne interese za določeno področje, ki ga želijo z raziskovanjem poglobiti. Na II. gimnaziji Maribor sodelujejo dijaki v okviru srečanja Mladi za napredek Maribora in tudi za gibanje Znanost mladini.

Te naloge sodijo med najzahtevnejšo obliko dela. Dijaki se jih lotevajo zagreto in motivirano, saj so se zanje prostovoljno odločili. Tudi v to obliko raziskovanja se vključujeta šolska knjižnica in knjižničar. Ker gre običajno pri raziskovalnih nalogah za zelo posebne, ozko specialne teme, je tukaj mentor nepogrešljiv. Knjižničar lahko samo svetuje pri iskanju in zbiranju informacij in zagotavlja dostopnost informacij, ko posreduje pri medknjižnični izposoji.

Kljub temu imamo na šoli običajno v knjižnici za mlade raziskovalce tudi posebna splošna predavanja, ki zajemajo predmetno iskanje po podatkovnih zbirkah, faze raziskovanja, tehnike izpisovanja ustreznih informacij, citiranje uporabljene literature in oblikovanje pisnih izdelkov po ISO standardih.

V knjižnici nastaja lokalna zbirka raziskovalnih in maturitetnih nalog ter razširjenih esejev, ki so prosto dostopni vsem. Dijaki jih pogosto pregledujejo, ko iščejo ideje za nove raziskovalne naloge, uporabljajo pa jih tudi takrat, kadar iščejo določene dodatne informacije, in se po njih zgledujejo, ko so pri svojem pisanju v tisti fazi dela, ko oblikujejo končno nalogo.

3 Učiteljev pogled na šolsko knjižnico in šolskega knjižničarja pri raziskovalnem delu mladih

In kako učitelji gledajo na vlogo knjižničarja pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo pri nas? Kakšne so naše šolske knjižnice glede na prenovo gimnazije in kakšen je učiteljev pogled na raziskovalno delo v gimnaziji. To smo skušali izvedeti z manjšo anonimno anketo, ki smo jo izvedli med učitelji II. gimnazije Maribor, ki so pogosto mentorji pri različnih oblikah dela z mladimi raziskovalci. V literaturi smo namreč zasledili, da šolska knjižnica ne zaživi v polni meri tako dolgo, dokler je ne sprejmejo učitelji. Novljanova (1996) poroča o raziskavah na angleških šolah, ki sta jih izvedla Valentinova in Nelson, in o rezultatih teh raziskav, ki opozarjajo na to, da je učinek dela šolske knjižnice močno odvisen od učiteljevega sprejemanja knjižnice. Učiteljev stil poučevanja in prisotnost kvalificiranega knjižničarja v šolski knjižnici sta bila v tej raziskavi najpomembnejša faktorja, ki vplivata na veljavo šolske knjižnice med učitelji.

Zato smo z omenjeno anketo skušali izvedeti, kakšna so pričakovanja učiteljev do šolske knjižnice in šolskega knjižničarja ter kakšno vlogo jima pripisujejo pri različnih fazah raziskovalnega dela v šoli.

3.1 Anketa učiteljev II. gimnazije Maribor o vlogi šolske knjižnice in knjižničarja pri raziskovalnem delu

V anketiranje smo vključili 28 učiteljev, kar znaša 50% vseh učiteljev na šoli, in prejeli tudi toliko odgovorov. Med anketiranci so bili profesorji slovenščine (3 - 10,7%), matematike (4 - 14,2%), kemije (3 - 10,7%), biologije (3 - 10,7%), fizike (3 - 10,7%), zgodovine (1 - 3,5%), sociologije (3 - 10,7%), psihologije (2 - 7,1%), geografije (2 - 7,1%), športne vzgoje (1 - 3,5%), informatike (1 - 3,5%), angleščine (1 - 3,5%), laborantka in svetovalna delavka. Vprašalnik je vseboval zaprta vprašanja, pri katerih je bilo možnih več odgovorov, in tudi nekaj odprtih vprašanj, da bi anketiranci bolj neodvisno posredovali svoje mnenje na zastavljena vprašanja.

3.1.1 Učitelji in raziskovalno delo

Preglednica 1: Ukvarjanje z raziskovalnim delom:

Vprašanje	Frekvenca	%
a) sam/a za svoje lastne potrebe	11	39,2
b) kot mentor/ica mladim raziskovalcem	19	67,8
c) kot mentor/ica pri maturitetnih nalogah	6	21,4
d) kot mentor/ica razširjenega eseja v mednarodni maturi	8	28,5
e) določene elemente raziskovanja vnašam tudi v svoje redno šolsko delo	16	57,1
f) ne ukvarjam se z raziskovanjem	0	0,0

Iz prve preglednice je razvidno, da se vsi anketiranci ukvarjajo z določeno obliko raziskovalnega dela, največ kot mentorji mladim raziskovalcem (67,8%), veliko vprašanih pa tudi meni, da določene elemente raziskovalnega dela vnaša tudi v svoje redno šolsko delo (57,1%).

3.1.2 Kaj menite o uvajanju dijakov v raziskovalno delo na gimnaziji?

Preglednica 2: Raziskovanje kot del rednega izobraževanja

Vprašanje	Frekvenca	%
a) Določene spretnosti raziskovalnega dela so potrebne za vse dijake, zato mora biti to tudi del rednega izobraževanja.	25	89,2
b) To je samo stvar dodatne dejavnosti za tiste, ki se želijo ukvarjati z raziskovalnim delom.	3	10,7

Večina vprašanih (89,2%) se strinja s tem, da so določene spretnosti raziskovalnega dela potrebne za vse dijake, zato mora biti raziskovanje tudi del rednega izobraževanja, trije anketiranci (10,7%) pa menijo, da je to stvar dodatne dejavnosti, za tiste, ki se želijo s tem posebej ukvarjati.

3.1.3 Ali menite, da bi moral vsak gimnazijec v času šolanja napisati vsaj eno daljšo nalogo (seminarsko, maturitetno ali raziskovalno)?

Preglednica 3: Raziskovalna naloga v času gimnazijskega izobraževanja

Vprašanje	Odgovor	Frekvenca	%
Ali menite, da bi moral vsak gimnazijec v času šolanja napisati vsaj eno daljšo nalogo (seminarsko, maturitetno ali raziskovalno)?	DA	28	100,0
	NE	0	0,0

Pri tem vprašanju so vsi soglasno izjavili, da bi moral vsak gimnazijec v času rednega izobraževanja na gimnaziji napisati vsaj eno daljšo nalogo, torej tudi tisti trije, ki so pri prejšnjem vprašanju menili, da je uvajanje dijakov v raziskovalno delo stvar dodatne dejavnosti za tiste, ki se želijo s tem ukvarjati. Pri tem so verjetno pozabili, da je potrebno za uspešno napisano seminarsko nalogo obvladati postopke poizvedovanja in raziskovanja in imeti za to razvite določene raziskovalne spretnosti, ki pa ne pridejo same od sebe, ampak se jih morajo dijaki naučiti, pri tem pa jim morajo učitelji in knjižničarji pomagati.

3.1.4 Kakšno je vaše mnenje o vlogi šolskega knjižničarja pri raziskovalnem delu v šoli?

Preglednica 4: Vloga šolskega knjižničarja pri raziskovalnem delu v šoli

Vprašanje	Frekvenca	%
a) Knjižničar lahko pomembno prispeva pri različnih fazah raziskovalnega dela tako mentorjem kot tudi dijakom.	22	78,5
b) Knjižničar lahko pomaga dijakom pri nastanku raziskovalne naloge.	17	60,7
c) Knjižničar je pomemben pri organizaciji in dostopnosti informacij, ki so potrebne za raziskovalno delo.	24	85,7
d) Knjižničar lahko skupaj z učiteljem tudi poučuje določene informacijske in raziskovalne spretnosti.	22	78,5
e) Tudi brez knjižničarja gre.	0	0,0

Anketirani učitelji II. gimnazije priznavajo knjižničarju kar pomembno vlogo pri raziskovalnem delu v šoli. Najbolj so si enotni (85,7%), da je knjižničar pomemben pri organizaciji in dostopnosti informacij, ki ji tudi strokovna literatura pripisuje največji pomen, enako pomemben (78,5%) pa se jim zdi tudi pri različnih fazah raziskovalnega dela in pri učenju informacijskih in raziskovalnih spretnosti, ki jih izvaja skupaj z učitelji.

3.1.5 Ali pri svojem raziskovalnem delu potrebujete knjižničarja?

Preglednica 5: Potrebnost knjižničarja pri raziskovanju

Vprašanje	Odgovor	Frekvenca	%
Ali pri svojem raziskovalnem delu potrebujete knjižničarja?	DA	23	82,1
	VČASIH	4	14,2
	NE	1	3,5

Edini anketiranec, ki je menil, da pri svojem raziskovalnem delu ne potrebuje knjižničarja, je na vprašanje, zakaj NE, odgovoril, da zato, ker bi moral osnove te dejavnosti obvladati vsak učitelj, in dodal, da je vseeno koristno, če mu knjižničar pomaga

3.1.6 Pri katerih fazah raziskovanja potrebujete knjižničarja?

Preglednica 6: Faze raziskovanja in knjižničar

Faze raziskovanja	Frekvenca	%
Začetna faza (tema, postavitev, oblikovanje problema)	5	17,8
Iskanje, zbiranje, pridobivanje informacij, literature, gradiva	25	89,2
Izbor, svetovanje študij literature (vrednotenje)	4	14,2
Organizacija dela, pisanje besedila, oblikovanje raziskovalnih nalog, citiranje, reference	9	32,1
Vse faze	3	10,7
Informacijsko opismenjevanje, uvajanje v informacijsko tehnologijo, osvajanje raziskovalnih spretnosti	3	10,7

To vprašanje je bilo odprtega tipa, zato smo odgovore anketirancev zbrali in združili v zgornjo preglednico. Vprašani učitelji najbolj potrebujejo knjižničarjevo pomoč (89,2%) pri tisti fazi raziskovanja, ki je najmočnejše strokovno področje njegovega dela, to je pri iskanju, zbiranju in pridobivanju informacijskih virov, ki so potrebni za raziskovanje. Prav tako, vendar v manjši meri, potrebujejo pomoč tudi pri drugih fazah raziskovalnega dela, na drugem mestu je s 32,1% tudi pomoč pri organizaciji dela in pisanja, zlasti pri citiranju in pisanju referenc.

3.1.7 Kakšno naj bo sodelovanje med mentorjem in šolskim knjižničarjem pri raziskovalnem delu mladih?

Na to odprto vprašanje smo dobili vzpodbudne odgovore, saj vsi anketiranci menijo, naj bo odnos med mentorjem in knjižničarjem partnerski, da morata biti čim tesneje povezana od začetka raziskovanja do predstavitve raziskovalne naloge. Njunji medsebojni stiki morajo biti dobro usklajeni, vzajemni in pogosti, saj le tako lahko skupaj uvedeta dijake v zelo zahtevno dejavnost, kakršna je raziskovanje. Zato učitelj in knjižničar pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo sodelujeta in se dopolnjujeta v strokovnosti, saj knjižničar pomaga dijakom pri usvajanju znanj iz informacijske spretnosti, mentor pa na strokovnem področju. Oba pa dijakom posredujeta raziskovalne spretnosti.

3.1.8 Kakšno vlogo ima šolska knjižnica pri spodbujanju raziskovalnega dela mladih?

Anketiranci šolski knjižnici predpisujejo vzpodbudno, pomembno in odločilno vlogo pri raziskovalnem delu, še zlasti če jo vodi sposoben knjižničar, ki sodeluje z mentorji in mladimi raziskovalci od začetka. Šolska knjižnica je po njihovem mnenju vodilni, usmerjevalni in povezovalni element v navezi dijak - mentor - knjižničar. Nudi tudi vpogled v že izdelane raziskovalne naloge, kar je lahko še dodatna motivacija za raziskovanje, s širokim izborom informacijskih virov pa nudi ideje za izdelavo novih. Pri raziskovanju pomeni šolska knjižnica tisti temelj, brez katerega ne gre, poleg tega pa se po mnenju nekaterih dijaki najprej obrnejo nanjo in šele po tem drugam, zato je šolska knjižnica pomembna tudi zaradi povezav z drugimi knjižnicami. Dobro urejena šolska knjižnica vpliva na dijake tudi motivacijsko, saj spodbuja njihovo zanimanje, spretnost in kritičnost pri iskanju informacij, dijaki raje delajo in so samozavestnejši pri predstavitvi svojega dela.

3.1.9 Ali ste zadovoljni z vlogo šolske knjižnice pri različnih oblikah raziskovalnega dela na šoli?

Preglednica 7: Zadovoljstvo z vlogo šolske knjižnice na šoli

Vprašanje	Odgovor	Frekvenca	%
Ali ste zadovoljni z vlogo šolske knjižnice pri različnih oblikah raziskovalnega dela na šoli?	DA	28	100,0
	NE	0	0,0

Po odgovorih anketiranih učiteljev, ki so tudi mentorji raziskovalnega dela, lahko sklepamo, da je šolska knjižnica II. gimnazije Maribor v strokovnem razvoju in pri integraciji svoje dejavnosti v pouk uspela razviti pomembno vlogo v procesu izobraževanja dijakov za raziskovalno delo na šoli. To je razvidno tudi iz odgovorov, ki so jih nekateri učitelji posredovali na zadnje vprašanje, ki jim je nudilo možnost, da še kaj dodajo. Približno tretjini vprašanih (28,5%) se je zdelo potrebno, da še enkrat napišejo in poudarijo pomembnost šolske knjižnice in zlasti knjižničarja pri raziskovalnem delu in da upajo, da bo sodelovanje tudi v prihodnosti uspešno potekalo.

Zaključek

Angleške raziskave, o katerih poroča Novljanova (1996) so pokazale, da sta učiteljev stil poučevanja in prisotnost kvalificiranega knjižničarja faktorja, ki najbolj vplivata na veljavo šolske knjižnice med učitelji. To se je potrdilo tudi z

našo anketo, saj 51,7% vprašanih učiteljev že vnaša določene elemente raziskovalnega dela v svoje redno šolsko delo, še več, 89,2%, pa jih meni, da so določene spretnosti raziskovanja potrebne za vse dijake, zato morajo biti tudi del rednega izobraževanja. Vsi vprašani so si enotni, da mora vsak gimnazijec v času šolanja na gimnaziji izdelati vsaj eno daljšo nalogo, ki je lahko seminarska, maturitetna ali raziskovalna, za kar pa je potrebno dijake ustrezno usposobiti.

Knjižničarju pri raziskovalnem delu v šoli priznavajo pomembno vlogo zlasti pri organizaciji in pridobivanju informacij, mentorjem in dijakom pa lahko pomaga pri različnih fazah raziskovalnega dela in skupaj z učiteljem poučuje dijake določene informacijske in raziskovalne spretnosti. 96,5% vprašanih učiteljev priznava, da redno ali občasno pri svojem raziskovalnem delu potrebujejo knjižničarja, najbolj pri iskanju, zbiranju in pridobivanju informacij, vendar tudi pri drugih fazah raziskovanja.

Šolska knjižnica ima po mnenju anketiranih učiteljev II. gimnazije vzpodbudno, pomembno in odločilno vlogo pri raziskovanju mladih, zlasti, če jo vodi sposoben knjižničar. Šolska knjižnica pri raziskovanju pomeni temelj, brez katerega ne gre. Knjižnica torej nudi primerno okolje, ki omogoča samostojno in neodvisno pridobivanje informacij, ki so potrebne za raziskovanje in samostojno učenje.

Pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo je zelo pomemben tudi odnos med mentorjem in knjižničarjem. V šoli, ki spodbuja raziskovanje (Niinikangas, 1995), učitelji gledajo na knjižničarja kot na kolega, saj sta enakopravna sodelavca. Tudi z našo anketo se je pokazalo, da učitelji sprejemajo takšno vlogo knjižničarja in menijo, da mora biti odnos med mentorjem in knjižničarjem partnerski, da morata sodelovati in biti čim tesneje povezana. Ali če za konec povzamemo kar mnenje enega od anketirancev: *«Mentor in knjižničar pri uvajanju dijakov v raziskovalno delo sodelujeta in se dopolnjujeta v strokovnosti v vseh fazah raziskovanja.»*

Literatura

Filo, B. "Informacijska pismenost". V: Zbornik ob devetdesetletnici Univerzitetne knjižnice Maribor (1903-1993). Maribor : UKM, 1993 : 23-37

Izhodišča kurikularne prenove Ljubljana : Nacionalni kurikularni svet, 1996

Knjižnična informacijska znanja : učni načrt Ljubljana : Nacionalni kurikularni svet, 1998

- Niinikangas, L. "An open learning environment – new wind in the Finnish school library". *Scandinavian public library quarterly*, 28 (1995)4 : 4-10
- Novljan, S. *Sodobne dejavnosti šolske knjižnice s posebnim ozirom na njene bibliopedagoške naloge pri izvajanju izobraževalnega programa branja v osnovni šoli*. Doktorska disertacija. Ljubljana : FF, Oddelek za bibliotekarstvo, 1996
- Novljan, S. "Knjižnična vzgoja mora postati sestavni del informacijske pismenosti". *Vzgoja in izobraževanje*, 29(1998)2 : 16-20
- Robertson, H. *Research and communication skills*. Ottawa : Piperhill, 1996
- Steinbuch, M. *Informacijska pismenost in knjižnična informacijska znanja v gimnaziji*. *Diplomska naloga*. Ljubljana : FF, Oddelek za bibliotekarstvo.
- Zwitter, S. "Vloga šolske knjižnice v mladinskem raziskovalnem delu". V: *Mladinska raziskovalna dejavnost v Ljubljani 3*. Ljubljana : Mestna občina, 1998 : 48-55